

Kasîde-i Emâlî'nin Türkçe Tercümeleri Üzerine *

Mevlüt İlhan**

Öz

İslam inanç esaslarını anlatmak amacıyla ortaya çıkan akaitnâme türünün Türk edebiyatında telif ve tercüme birçok örneği bulunmaktadır. Söz konusu akaitnâmelerden manzum olanlar Türk İslam edebiyatında oldukça ilgi görmüştür. Bu ilginin sebebi manzum akaitnâmelerin kolay ezberlenebilir olmasıyla açıklanabilir. Ali b. Osman el-Ûşî tarafından kaleme alınan *Kasîde-i Emâlî* de Türk İslam edebiyatında en fazla ilgi gören akaitnâmelerdendir. 1174 yılında yazılan ve İslam inanç esaslarının 67 beyitte manzum olarak anlatıldığı bir eser olan *Kasîde-i Emâlî*, Matûrîdiyye akaidi temelindedir. *Bedü'l-Emâlî*, *Kasîdetü'l-Emâlî* ve *Kaside-i Lâmiyye* isimleriyle meşhur olan eserin defalarca şerhleri ve tercümeleri yapılmıştır. *Kaside-i Emâlî*, Türk Edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Eserin Türkçede bilinen 12 tercümesi ve 12 şerhi bulunmaktadır. Çalışmamızda kasidenin ikisi mensûr onu manzum olmak üzere toplam 12 tercümesi ele alınmıştır. Söz konusu tercümelerden sekizinin mütercimi bilmekle beraber dört tercümenin ise mütercimleri belli değildir. Tespit edilen manzum tercümelerin *Kasîde-i Emâlî* metni ile şekil hususiyetleri açısından büyük ölçüde benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca tercümelemler içinde en fazla nüshaya sahip olan (tespit edilen 13) Şem'î tercümesinin diğer tercümelere göre daha çok ilgi gördüğü söylenebilir. Bu çalışmada *Kasîde-i Emâlî'nin* Türkçe tercümeleri hakkında tespitler sunulacak ve kasidenin Türk edebiyatına ve Türk toplumuna etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali b. Osman el-Ûşî, *Kasîde-i Emâlî*, Tercüme.

On the Turkish Translations of *Qasida al-Amâlî*

Abstract

There are many examples of copyright and translation in Turkish literature, which is a kind of akaitnâme, which came out to explain the principles of Islamic belief. In particular, verse akaitnâmes are very interested in Turkish Islamic literature. The reason for this interest can be explained by the fact that the verse akaitnâmes are easily memorable. *Qasida al-Amâlî* written by Ali b. Uthmân al-Ûshî is one of the most popular akaitnâme in Turkish Islamic literature. *Qasida al-Amâlî*, which was written in 1174, is a work of Islamic beliefs described as 67 couplet verses and is based on beliefs of Mâturîdiyya. There are many commentaries and translations of the work which is famous with the names of *Bad' al-Amâlî*, *Qasida al-Amâlî* and *Qasida al-Lamiyya*. *Qasida al-Amâlî* also has an important place in Turkish Literature. There are 12 translations and 12 narratives of *Qasida-i Amâlî* known in Turkish. In our study, a total of 12 translations were handled, of which two were prosaic and ten were poetic. The translators of eighth translations are known but the translators of four translations are unknown. In this study, determinations about the Turkish translations of *Qasida-i Amâlî*. The effects of *Qasida-i Amâlî* on Turkish literature and Turkish society will be tried to be revealed.

Keywords: Ali b. Uthmân al-Ûshî, *Qasida al-Amâlî*, Translation.

GİRİŞ

Ali b. Osman el-Ûşî tarafından 1174 yılında kaleme alınan *Bedü'l-Emâlî*, İslam inanç esaslarının 67 beyitte manzum olarak anlatıldığı bir eser olup Matûrîdiyye akaidi

* Bu çalışma 2016 yılında tarafımızca hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir. bk. Mevlüt İlhan, *Kasîde-i Emâlî'nin Türkçe Tercümeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

** Ar. Gör., Amasya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ilhanmevlut@gmail.com

temelindedir. Müellifi tarafından *el-Emâlî* diye adlandırılan ve daha çok bu isimle tanınan kaside, beyitlerinin son kelimeleri “lam” harfiyle bittiği için *el-Kasidetü'l-Lamiyye fi't-Tevhîd*, başlangıcına atfen *Kasidetü Yekülü'l-'Abd* veya *Bed'ü'l-Emâlî* şeklinde de anılmıştır. Bazı kaynaklarda *el-Kasidetü'l-Hanefiyye* ve *Lamiyye-i Kelamiyye* olarak kaydedilmiştir.¹

Emâlî Kasidesi, aruzun *mefâ'ülün- mefâ'ülün- fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Kaside türünün özelliği olan aa/ba/ca/da/... şeklinde ikinci mısralar kendi arasında kafiyeli olacak şekilde ve lâm (ل) harfiyle kafiyelendirilmiştir.

Kaside-i Emâlî, kolay ezberlenebilir olmasından dolayı İslam Dünyasında çok rağbet görmüş, defalarca şerhleri ve tercümeleri yapılmıştır. Türk Edebiyatında da önemli bir yere sahip olan eserin Türkçede bilinen 12 tercümesi ve 12 şerhi bulunmaktadır.

Muhtevâsı

İslam akaidinin temel konularını içeren kaside; adının *Emâlî*, konusunun tevhid hakkında olduğunu belirten bir beyitle başlayıp Allah'ın zâtî ve subûtî sıfatlarından bahsedildiği beyitlerle devam eder. Daha sonra Allah'ın arşın üstünde, zamandan ve mekândan münezzehe olduğu, oğlu veya kızı olmayıp yardımcıya muhtaç olmadığından bahsedilerek ölümden sonra hayat ve cennet, cehennem anlayışına değinilir. Peygamberlere ve meleklere iman etmek gerektiğinden bahsedilip Hz. Muhammed'in son nebi ve İmâm-ı Enbiyâ olduğu, Miraç hadisesinin yalnız ona mahsus olduğu ifade edilir. Hulafâ-yı Râşidîn; Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali şeklinde fazilet sıralamasıyla anlatıldıktan sonra ashaba dil uzatmanın doğru olmadığı ifade edilir. Daha sonraki beyitlerde iman etmenin gerekleri, günah olan şeyler, dinden çıkmaya neden olacak durumlardan bahsedilir. Kabirde insanların sorgulanacağı, fâsıkların bir kısmının kâfirlerin tamamının kabir azabını tadacağı, insanların kendi amelleriyle değil ancak Allah'ın fazlıyla cennete gidebileceği aktarılır. Ölüm, kabir, sırat, mizan, cennet ve cehennem konularına değinilir. Son beyitlere gelindiğinde ehl-i sünnet akaidine uygun, tevhid hakkında tesirli bir manzume yazdığını dile getiren Üşî, kasidesinin mümin kalplere neşe ve rahatlık vereceğini, inanıp ezberleyip anlamaya çalışanların ihsanlara kavuşacağını belirtir. Okuyanlardan hayır dua isteyerek manzumesini sonlandırır.

Kaside-i Emâlî Tercüme ve Şerhleri

Manzum bir akait-nâme olan kasidenin İslam coğrafyasında çok sayıda tercüme ve şerhleri bulunmaktadır. Kaynaklarda tespit edilen Arapça ve Farsça şerhler² ile Türkçe tercüme ve şerhlerin sayısı çok fazladır.³ Bu kasidenin 10'u manzum, 2'si ise mensur olmak üzere toplam 12 Türkçe tercümesi bulunmaktadır. Ayrıca eserin 12 adet de Türkçe şerhi tespit edilmiştir.

1 Mehmet Sait Özervarlı, “el-Emâlî”, *DİA*, XI, s. 73.

2 Mehmet Sait Özervarlı, “el-Emâlî”, *DİA*, c. XI, s. 73.

3 Söz konusu tercüme ve şerhlerin tespitinde büyük ölçüde Sadık Yazar'ın doktora tezinden faydalandık. Bilgi için bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Basılmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Tercümeleler:

- Şeyhülislâm Hoca Sadeddîn b. Hasan Cân, *Lâmîyye-i Kelâmîyye* (Manzûm Tercüme-i Kaside-i Emâlî).
- Şem'î Şem'ullâh, *Manzûm Tercüme-i Kaside-i Emâlî*.
- Abdurrahmân ed-Darîr, *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (mensur).
- Feyzî, *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- Visâlî, *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- Sinân İzzî, *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- Ebû Muhammed bin Mustafa, *Tercüme-i Yekûlü'l-Abd*.
- İbn-i Bâlî, *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Kaside-i Emâlî* (manzum).
- (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Yekûlü'l-Abd* (mensur).

Şerhler:

- Le'âlî, Ahmed b. Mustafâ (ö. 1563), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Mehmed b. Ahmed b. Molkoça (XVI. Yüzyıl –III. Murad devri-), *Şerh-i Lâmîyye-i Kelâmîyye (Şerhü'l-Emâlî)*.
- Feyzî-i Kefevî, Mehmed b. Hacı Haydar (ö. 1614 veya 1643), *Rûhu'n-Nüfûs (Şerh-i Kaside-i Nazîre-i Emâlî)*.
- Şeyh Ahmed Karahisarî (ö. 1631'den sonra), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Halîl b. İsâ el-Akkirmanî (ö. 1719'dan sonra), *Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî (Şerh-i Kaside-i Emâlî)*.
- Alî b. Mustafâ Enderûnî (ö. 1752'den sonra), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Ahmed b. Mehmed Emîn İstanbulî (ö. 1753'ten sonra sonra), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Derûnîzâde Mehmed Hulûsî b. Abdullâh (ö. 1753), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Kudsî (XVIII. Yüzyıl –I. Mahmûd devri-), *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.⁴
- Ömer b. Alî İbrâhîm Burdurî, *Şerh-i Kaside-i Emâlî (Yekûlü'l-Abd)*.
- Mahmûd el-Hamîdî, *Şerh-i Kaside-i Emâlî*.
- Köstendilî Şinâsî Kadı, *Tercüme-i Emâlî (mensur)*.⁵

4 Eser üzerine Gökhan Demir tarafından yapılmış bir makale çalışması bulunmaktadır. bk. Gökhan Demir, "Kudsî'nin Şerh-i Kasîde-i Emali Adlı Eseri", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, s. 325-365, 2017.

5 Sadık Yazar'ın tezinde tercümeleler arasında zikredilen bu eserin tarafımızca yapılan incelemesinde mensûr bir şerh olduğu görülmüştür. Eser şerh özelliği göstermesine rağmen mütercim tarafından bu isim verildiği için Tercüme-i Emâlî şeklinde kaydedilmiştir. Eserin nüshası için bk. Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud 1430.

KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMELERİ

1. MANZUM TERCÜMELER

1.1. Mütercimi Belli Olmayan Bir Tercüme (MBT1)

Kaside-i Emâlî tercümelerinden biri mütercimi bilinmeyen bir tercüme olan ve Şinasi Tekin tarafından tanıtılarak günümüz alfabesine aktarılan tercümedir.⁶

Tercüme, Bursa il Halk Kütüphanesi 697 numarada kayıtlı ve 69 varaktan oluşan bir mecmuada 43a-55b varakları arasında yer almaktadır. Tercümede aruz ölçüsü yerine, 4-3-4, 3-4-4, 4-3-3, 4-6, 3-4-5 şeklinde hece sayısı değişen bir hece ölçüsü kullanılmıştır. Dörtlüklerin kafiye örgüsü aaab- cccb- dddb ... şeklindedir. Dördüncü mısralar *imdi* rediflidir.

Tercümenin dil özelliklerinden bahseden Şinasi Tekin, eserin Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini gösterdiğini örneklerle izah ederek, mütercimim kimliği hakkında tahminlerde bulunmaktadır. Tekin'e göre mütercim Anadolu'ya Orta Asya'dan gelmiş olmalıdır.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Bu za'îf kul usûl aydur umîz başlar Hak ehlinde bid'at ehlin seçer taşlar Uşbu işi ululara sorup işler Tevhîd nazmını incü gibi düzer imdi	Du'â kılam rûzgerim boluğunca İzim tevfiğ rûzi kılduğunca Cihân içre benim cânım bolduğunca Her kim bana bir gün du'â kılsa imdi

1.2. Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin Tercümesi

Tercüme üzerine çalışma yapan Kemal Edip Kürkçüoğlu, eserin kendi kütüphanesinde yer alan mecmuada, Muhammed b. Malkoca'nın yaptığı *Emâlî* Kasidesi şerhinin Arapça metin beyitlerinin hizasına ince talikle yazılmış bir tercüme olduğunu belirtir.⁷

Tercüme, 115 varaktan oluşan mecmuanın 1b-23a varakları arasında yer almakta olup 19 beyitlik bir mukaddime ile başlamaktadır. Her beyit bir beyitle tercüme dilmiş ve orijinal metnin kafiye ve veznine aynen uyulmuştur.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Bu sözle eylerem bed'-i emâlî İdüp tevhd için nazm-ı leâlî	Benim her dem du'â-yı hayrım olur O kim bir gün bana ola du'âlî

1.3. Şem'î Tercümesi

XVI. Yüzyılın ikinci yarısında Türkçeye yaptığı tercümelemlerle tanınan ve asıl ismi Mustafa olan ve Mesnevi şârihi olarak tanınan Şem'î tarafından yapılan tercümedir.

Tercümenin ismi Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hüdai Efendi Koleksiyonu 886 numarada bulunan nüshasında *Tercüme-i 'Akâyidi'l-Lâmiyye li 'Alî İbni 'Osmân el-Üşî 'alâ*

6 Şinasi Tekin, "The Turkish Translation of Bedvu'l-Amâlî in Quatrains", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Sayı: 4, (1980), ss. 157-206.

7 Kemal Edip Kürkçüoğlu, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, s. 1-2, 1954.

Mezhebi'l- Mâturîdiyye Rahimehü'llâh şeklindedir. Tercüme, aruzun *mefâ'ilün-mefâ'ilün-fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Dörtlükler şeklinde olan tercümenin kafiye örgüsü a/a/a/b şeklinde ilk üç mısra kendi içinde kafiyeli, son mısralar ise *Kaside-i Emâlî*'nin kafiye özelliğine bağlı kalarak lam harfiyle kafiyelendirilmiştir.

Tercümenin yazılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır fakat mütercimın yazdığı son eseri kabul edilen *Şerh-i Mahzenü'l-Esrar*'ından yola çıkarak 1602 tarihinden önce yazıldığı söylenebilir. Tercümenin 13 farklı nüshası tespit edilmiştir.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Sirâcüddînü Emîn Üşiyü vâlî Kitâb içre ki adıdur Emâlî İdüp tevhd ile bed'-i makâlî Kılupdur nazm için nazm-ı le'âlî	Benim-çün her ki eyyâmında bir vakt Du'â-i rahmet ile kıla şevkat Kamu 'ömrinde k'ola vus'-ı tâkât Du'âsına kıluram iştigâli

1.4. Sinân İzzî Tercümesi

Tercümede yer alan "*Sinân-ı 'İzzî her dem kâim ola / Sinîn-i ömri dahi dâim ola*" beytinden mütercimın Sinân İzzî olduğu anlaşılmaktadır ancak kaynaklarda Sinân İzzî ismine rastlanmamıştır.

67 beytin tercümesinin yapıldığı eser, 8 beyitlik Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e salât ve selam ile eserin niçin kaleme alındığından bahseden bir giriş ile başlar. Beyitler genellikle iki beyitle tercüme edilmekle birlikte bazen 3-5 beyitle tercüme edilen beyitler de olmuştur.

Mütercim kasidenin sonunda yer alan dua beytini 12 beyitlik Türkçe dua bölümü ile genişletmiş, son beyitte ise mahlasını kullanarak tercümesi sonlandırmıştır. Yani tercüme, 67 Arapça beytin yanında toplam 168 Türkçe beyitten oluşmaktadır.

Kaside-i Emâlî'nin vezni olan *mefâ'ilün-mefâ'ilün-fe'ülün* kalıbına sadık kalarak tercüme de aynı vezinle yazılmıştır. Kafiye örgüsünde ise değişiklik yapılarak mesnevi nazım şeklinde olduğu gibi aa/bb/cc şeklinde her beytin kendi arasında kafiyeli olduğu bir kafiye sistemi benimsenmiştir. Eserin 2 nüshası tespit edilmiştir.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Kul eydur mebde-i imlâlarında Cevâhir nazm idüp inşâlarında	Beni her kim anub yâd eyler ise Du'â-yı hayr-ile şâd eyler ise
Dirüb tevhd için bir nice gevher Getürdi nazma için dürr-i münevver	Derûnun rûşen itsün nûr-ı 'irfân Birûnun gülşen itsün nûr-ı ihsân

1.5. Feyzî Tercümesi

Tercüme, *Kulun Feyzî kerîmen fazlun ister/Ana hem nâzıma vir hüsn-i hâl* beytinden de anlaşılacağı üzere Feyzî mahlaslı bir şaire aittir.

Ankara Millî Mütüphanе 06 Mil Yz A 1113/1 numaralı mecmuada 3a-9a arasında yer alan tercümenin kütüphanе kayıtlarında mütercimi Rızâî olarak yer almaktadır. Fakat metnin yukarıda da belirttiğimiz sondan ikinci beytinde müterciminin isminin Feyzî olduğu açıkça bellidir.

Tercümede, *Kaside-i Emâlî*'nin vezni olan *mefâ'ülün- mefâ'ülün- fe'ülün* kalıbına ve kafiyesi olan lam harfli kafiye aynen uyulmuştur. 67 Arapça beytin yer aldığı tercümede bir beyit hariç kalan 66 beytin tercümesi yine birer beyitle yapılmıştır.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Bu kul tevhd için oldu zât-ı pâk Direm bir nazma-ilen kim ke'l-leâlî	Du'âcım demâdem şol kimse kim Bana bir kez du'â ola makâli

1.6. Visâlî Tercümesi

Kaside-i Emâlî'nin bir diğer tercümesinin, *Sa'âdet vire Hudâyâ cümlemize/Visâlîye dahi der cism-i can-hâ* şeklinde yer alan beytinden de anlaşılacağı üzere mütercim Visâlî'dir.

Her beytin yine bir beyitle tercüme edildiği eserde *Emâlî*'nin 65 beyti ve bu beyitlerin tercümeleri yer almaktadır. Tercüme vezin ve kafiye bakımından kaynak metin ile aynıdır. Eserin, Milli Kütüphanе Yazmalar Koleksiyonunda 2 nüshası tespit edilmiştir.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Didi tevhd için o abd-i Mevlâ Emâlî nazmını incüden â'lâ	Sa'âdet vire Hudâ yâ cümlemize Visâlîye dahi der cism-i can-hâ Du'â idem ana mikdâr-ı tâ'at Du'â ide bize kurben ü bu'den

1.7. Ebî Mustafa b. Muhammed Tercümesi

Tespit ettiğimiz *Kaside-i Emâlî* tercümelerinden bir tanesi de Ebî Mustafa b. Muhammed'e aittir. Bunu elimizdeki nüshanın başlığında yer alan "*Hazâ Kitâb-ı Terceme-i Li-yekülü'l-'abdü li ebî Mustâfâ bin Muhammed ve bihi neste'inü*" ifadesinden anlamaktayız.

Tercümenin tespit edilen tek nüshası Millî Kütüphanе, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 4646/12 numarada kayıtlı tercüme 159a-161a sayfaları arasında yer almaktadır.

Serbest çevirinin yapıldığı tercüme şekil olarak da *Kaside-i Emâlî*'den farklılık göstermektedir. Aruzun *mefâülün- mefâülün- mefâülün- mefâülün* kalıbıyla, -ân (ن) kafiyesiyle ve kaside kafiye örgüsüyle yazılmıştır.

Toplam 66 beytin bulunduğu tercümede kaynak metne ait bazı beyitlerin tercümeleri bulunmadığı gibi birden fazla beytin tercümesi tek beyitte verilmiştir. Tercüme metinde bazı beyitlerin ise *Kaside-i Emâlî* metninde karşılığı bulunmamaktadır.

Tercümenin İlk Beyti	Tercümenin Son Beyti
Kula vâcib budur evvel diye Allâh ‘azîmü’ş- şân Ki birdür andan artuk yok getüre sıdk ile îmân	Dahi bir Fâtihâ diyüb şevâbın ben kula ihsân İdeni eyleye Rahmân sa’âdet dârına mihmân

1.8. İbn-i Bâlf Tercümesi

İki farklı nüshasını tespit ettiğimiz tercümede yer alan *Bizi bir gün du’â birle anan yâr / Müdâm anar anı bu ibn-i bâli* beytinden de anlaşılacağı üzere mütercim İbn-i Bâlf’dir.

Tespit edilen nüshalar İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde kayıtlıdır. İbn-i Bâlf tercümesi Hoca Sadeddin tercümesi ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Özellikle 8 beytin tercümesi birebir aynıdır.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Kul eydür anda ki bed’-i emâlî Kılub tevhîd-ile nazm-ı leâli	Bizi bir gün du’â birle anan yâr Müdâm anar anı bu ibn-i bâli

1.9. Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT2)

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde kayıtlı olan tercüme bulunduğu mecmuanın 63b- 65b varakları arasındadır.

Mütercimi bilinmeyen tercümede eserin aslının kafiyesine ve veznine uyulmuştur.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
İdelüm bed’-i emâlîde makâli Dizelüm tevhîd-i Bârîde le’li	Du’âda cehd idem dâ’im ana kim Benim-çün bir du’âda açsa bâli

1.10. Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT3)

Millî Kütüphane Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu 06 Hk 1615 numaralı mecmuada 5a-8a sayfaları arasında yer almaktadır. Tercümelerin birçoğunda olduğu gibi bu tercüme de aruz ve kafiye bakımından *Kaside-i Emâlî*’yle aynı özelliği göstermektedir.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
Emâlî bed’inedir kavli-i makâlî Dizib tevhîd için incü mişâli	Du’âm cehd ile her bâr şunlaradur İde bir kez de’âli sin hâlî

2. MENSÛR TERCÜMELER

2.1. Abdurrahmân ed-Darîr Tercümesi

Emâlî Kasidesi’nin Türkçe tercümelerinden mensûr olanların ilki tercümede yer alan “*Bundan sonra ma’lûm ola ki ‘Abdu’r-rahmânî’-d-darîr eydür...*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere Abdurrahman ed-Darîr’e aittir.

Tercümede mütercim eserin tamamlanma tarihini “*Sene bin yüz altmış sekiz târihinde tahrîri müyesser oldı.*” diyerek H 1168 (M 1754/1755) yılı olduğunu belirtir.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Tırnovalı Katalogu, 1052 numarada kayıtlı olan tercüme, toplam 50 varaktan oluşmaktadır. 16 beyitlik aruzun *fâ'ilâtün- fâ'ilâtün- fâ'ilün* kalıbıyla, mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir girişle başlayan tercümenin mezkûr bölümü sırasıyla; besmele ile işe başlamanın ehemmiyeti, Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salât ve selâm konularını ihtiva eder. Daha sonrasında nesir bir bölüm yer alır ve bu bölümde Üşî'nin hayatı, cennet ve cehennem varlığı, kimlerin cennete, kimlerin cehenneme gideceği, cennet nimetleri ile cehennem azabı gibi konulardan bahsedilerek, cehennemden uzak olup cennete gidebilmenin ancak ilim ile mümkün olacağı ifade edilerek bu tercümenin yazılış sebebi beyan edilir.

Türkçe anlamlı ve kurallı bir cümle kurmak yerine metinde beyitlerden alınan Arapça ifadelerin Türkçe karşılıkları peş peşe verilmiş bazen de açıklama yapılmıştır.

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
<p>قَوْلُ der العَيْدُ Hudâ kullarından bir kul في بناء الأمالي Emâlî kitâbına başlamakda لِتَوْجِيهِ i'tikâdı lâzım olan mesâ'il için بِنَظْمٍ dizilmiş sözler ile كَأَنَّهَا incüler gibi.</p>	<p>وَأَنِّي tahkîk ben الدَّهْرَا cemî' 'ömrümde دَعُو du'â ider oldum وَسَعَى كُنْهُ gücüm yetdüğü mikdârı لِمَنْ شِئْتُمْ kimse için ki بِالْخَيْرِ magfiret ile يَوْمًا günlerde bir gün [50a] قَدْ tahkîk دُعَايِي benüm için magfiret recâ eyleye.</p>

2.2. Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercüme (MBT4)

Kaside-i Emâlî'nin tespit ettiğimiz diğer mensur tercümesinin mütercimi bilinmemektedir. Bu tercümede toplam 65 beytin tercümesi yer almaktadır. Bu beyitlerden 34'ü beyit beyit, 31'i ise mısra mısra tercüme edilmiştir. Tercümenin 3 nüshası tespit edilmiştir.⁸

İlk Beytin Tercümesi	Son Beytin Tercümesi
<p>Emâlî kitâbının ibtidâsında Ma'bûdun bi'l-hakk kavli incüye benzer kelâm-ı nazm-ile Rabb te'âlâyı birlemek içündür diyeceği gelecekdür gâfil olma ey tâlib</p>	<p>Ve dahi ey mü'min karındaşlarım 'ömrüm oldukça tâkatüm mikdârı du'â iderim bana günlerden bir gün hayr du'â idene.</p>

8 Mevlüt İlhan, “Mütercimi Belli Olmayan Mensûr Bir Kaside-i Emâlî Tercümesi” *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Sayı: 1, (Yaz 2015), s. 9-26.

Tercümelerdeki Çevirisi Yapılan Beyit Sayıları

Tercümenin Adı	Tercümesi Yapılan Beyit Sayısı
MBT1	66
Hoca Sadeddin	67
Şem'î	66
Sinan İzzî	67
Feyzî	66
Visâlî	65
İbn-i Bâlî	64
MBT2	66
MBT3	67
Abdurrahman Dar'îr	67
MBT4	65

Tercümelerdeki Çevirisi Yapılmayan Beyitler

Tercümesi Yapılmayan Beyitler		Beytin Yer Almadığı Tercüme
Beytin Arapçası	Beytin Türkçe Meali	
وذو النورين حقا كان خيرا من الكرار في صف القتال	Hız. Osman-ı Zinnureyn de, dönüp dönüp savaştan Hz. Ali'den hayırlıdır.	MBT2
وغيران المكون لا كمشنى مع الكو ين خذه لا كمتحال	Allâh'ın yaratma sıfatıyla yarattığı aynı şey değildir. Bu meseleyi de kalp gözüne sürme olarak al.	İbn-i Bâlî MBT4
وان السحت رزق مثل حل وان يكره مقالى كل قال	Bazıları bu sözümü hoş görmese de şüphesiz ki haram da helal gibi rızaktır.	Visâlî
وللدعوات تأثير بليغ وقد ينفيه أصحاب الضلال	Duaların apaçık bir tesiri vardır ancak dalalette olanlar bunu kabul etmiyor.	Feyzî
ولللجنات واليرانكون عليها مراحوال خوال	Cennet ve cehennem her ikisi de şu anda vardır. Üzerinden çok uzun zaman geçse de önceden de vardı.	İbn-i Bâlî MBT4 Visâlî
دخول الناس في الجنات فضل من الرحمن يا أهل الأمالى	Ey Allah'ın rahmetini umanlar! İnsanların cennete girmesi Rahman olan Allah'ın fazlındandır.	MBT1 İbn-i Bâlî

KAYNAKÇA

- Akçay, Ali İhsan, *Türk Edebiyatında Manzum Akâidnâmeler: İnceleme Metin*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.
- İlhan, Mevlüt, "Mütercimî Belli Olmayan Mensûr Bir Kaside-i Emâlî Tercümesi" *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, S 1, (Yaz 2015) s. 9-26.
- İlhan, Mevlüt, *Kaside-i Emâlî'nin Türkçe Tercümelere*, Yüksek Lisans Tezi, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kürkcüoğlu, Kemal Edib, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S 3 (1954).
- Özbek, Durmuş, "Üşî ve Kasidet'ul-Emâlî", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S5, (1994).

- Özervarlı, Mehmet Sait, “el-Emâlî”, *DİA*, XI, s. 73-75.
- Tekin, Şinasi, “The Turkish Translation of Bedvu'l-Amâlî in Quatrains”, *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, S 4, (1980), s. 157-206.
- Toprak, Mehmet Sait, “Ali b. Osman Sirâceddîn el-Ûşî: Hayâtı ve Eserleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 23, (2006), s. 65-86.
- Toprak, Mehmet Sait, “Ûşî”, *DİA*, XLII, s. 230, 231.
- Yazar, Sadık, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.